

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์เกี่ยวกับ Microfinance

บทที่ 2 อธิบายถึงประเด็นสำคัญสามประเด็น ได้แก่ 2.1 คำจำกัดความของคำว่า Microfinance ว่ามีลักษณะการดำเนินงานเช่นใด รวมถึงประเภทและกิจกรรมของ Microfinance 2.2 ประวัติและความเป็นมาของ Microfinance และ 2.3 อธิบายถึงการวัดผลกระทบจากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance

2.1 คำจำกัดความของ Microfinance

ปัญหาการเข้าถึงแหล่งสินเชื่อทางการของบุคคลผู้มีรายได้น้อย ทำให้ต้องกู้เงินจากนายทุนเงินกู้นอกระบบโดยต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยที่สูง รัฐบาลพยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการใช้นโยบายให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำกับบุคคลเหล่านี้ แต่นโยบายดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ ในด้านการคิดดอกเบี้ยต่ำแต่มีต้นทุนการดำเนินงานที่สูง การจ่ายคืนเงินต้นค่อนข้างต่ำ เป็นต้น ทางออกที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว น่าจะมาจากการมีรูปแบบการดำเนินการทางการเงินที่ให้ความช่วยเหลือกับบุคคลกลุ่มนี้โดยเฉพาะซึ่งก็คือ Microfinance

Microfinance¹ เป็นรูปแบบการดำเนินงานทางการเงิน ที่ช่วยเหลือบุคคลที่ยากจนหรือวิสาหกิจขนาดเล็กที่ไม่สามารถเข้าสู่สถาบันการเงินทางการ โดยบุคคลเหล่านี้ต้องรับภาระดอกเบี้ยที่สูงจากการกู้เงินนอกระบบ การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อในระบบนั้น เกิดจากไม่มีสินทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ รวมถึงวงเงินกู้ของคนกลุ่มนี้มักเป็นวงเงินกู้ที่ไม่สูงนัก ทำให้มีต้นทุนสูงในการดำเนินการของสถาบันการเงินทางการให้กลุ่มนี้ ดังนั้น สถาบันการเงินทางการจึงมักไม่ให้บริการกับกลุ่มนี้

¹ Meyer, Richard ;and Nagarajan, Geeta. Rural Financial Markets in Asian. Asian Development Bank, 2000

การศึกษาของ Morduch (2005)² ได้กล่าวว่าสถาบันการเงินที่เป็นทางการ มักไม่สนใจสินเชื่อก้อนเล็กที่ให้กับกลุ่มคนยากจน เพราะสินเชื่อเหล่านี้มีต้นทุนการดำเนินการที่สูง รวมถึงกลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงสูง เพราะเป็นกลุ่มคนที่ยากจนและขาดหลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ ทำให้พวกเขาต้องพึ่งพาแหล่งสินเชื่อนอกระบบ

ปัญหาการให้สินเชื่อของสถาบันการเงินทางการ นำไปสู่การดำเนินงานของ Microfinance ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่คิดออกแบบเพื่อให้บริการกับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เพื่อให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน โดยการคิดดอกเบี้ยตามต้นทุนที่แท้จริงในการดำเนินการให้สินเชื่อ และไม่จำเป็นต้องใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้

คำว่า Microfinance ได้มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้ Schreiner (2001)³ และ Schreiner (1999)⁴ ได้ให้คำอธิบายว่า Microfinance คือ ความพยายามที่จะให้ครัวเรือนที่ยากจนซึ่งอยู่นอกเหนือความสนใจของธนาคารทั่วไป ได้มีการเข้าถึงสินเชื่อก้อนเล็กๆ และมีการออมเงิน ต่อมา การให้นิยามของคำว่า Microfinance มีการกล่าวถึงสถาบัน ซึ่งงานของ Pretes (2002)⁵ ได้กล่าวไว้ว่า Microfinance เป็นลักษณะสถาบันที่ช่วยเหลือให้คนยากจนได้เข้าถึงแหล่งเงินกู้ โดยปราศจากสินทรัพย์และหลักทรัพย์ค้ำประกัน และสถาบันนี้ยังให้บริการในเรื่องการฝากเงินของกลุ่มคนที่ยากจนที่ถูกละเลยจากธนาคารพาณิชย์ทั่วไป รายงานของ Morduch (1998)⁶ ได้กล่าวถึง Grameen bank ในประเทศบังคลาเทศ ว่าเป็นผู้นำในเรื่อง Microfinance โดยได้กล่าวว่า ระบบการเงินประเภทนี้ สามารถลดความยากจนได้ นิยามของ Microfinance มีการนิยาม

² Morduch,Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion,Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press,2005

³Schreiner, Mark.“Microfinance in Rural Argentina.”www.microfinance.com,2001

⁴ Schreiner, Mark. “Aspects of Outreach: A Framework for the Discussion of the Social Benefits of Microfinance.” www.microfinance.com,1999

⁵ Pretes, Michael. “Microequity and Microfinance.” World Development. vol 30,no8, Pp1341-1353, 2002

⁶ Morduch, Jonathan. “Does Microfinance Really Help the Poor? New Evidence from Flagship Programs in Bangladesh.” 1998

ความหมายในลักษณะโครงการ ดังงานของ Park (2001)⁷ กล่าวว่า โครงการที่เกี่ยวกับ Microfinance คือ โครงการที่มีจุดมุ่งหมายที่จะให้บริการทางการเงินแก่บุคคลที่ถูกขจัดจากระบบธนาคาร ซึ่งกลุ่มเป้าหมายจะเป็นกลุ่มคนยากจน ได้มีการกล่าวว่า โครงการเหล่านี้จะช่วยลดต้นทุนการดำเนินการ โดยปล่อยให้กลุ่ม และจูงใจให้เงินกู้ในปริมาณที่สูงขึ้น ถ้ามีการชำระหนี้ตามกำหนดเวลา งานศึกษาของ Khandker (2001)⁸ ยังได้กล่าวถึงผู้ประกอบการและผู้ผลิต โดยกล่าวว่า Microfinance เป็นเครื่องมือในการทำธุรกรรมขนาดเล็กๆ ทั้งการให้สินเชื่อและการออม ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง โดยกล่าวว่า กลุ่มคนจนจะไม่สามารถดำเนินการธุรกิจขนาดเล็กได้ เพราะขาดแหล่งทุนในการประกอบการ

งานศึกษาของ TDRI (2547)⁹ ได้ให้นิยามของคำว่า Microfinance ว่า คือ องค์การทางการเงินที่จัดตั้งขึ้น โดยมีกิจกรรมทางการเงินที่ให้บริการแก่ผู้มีรายได้น้อย หรือผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่ง Microfinance สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทตามลักษณะการจัดตั้ง คือ Microfinance ที่เป็นทางการ และ Microfinance ที่ไม่เป็นทางการ

ในส่วนนิยามของคำว่า Microfinance ของอนุกรรมการร่างแผนแม่บททางด้านการเงินระดับฐานราก¹⁰ ได้กล่าวว่า Microfinance คือ กิจกรรมทางการเงินที่เน้นการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มีรายได้น้อย หรือ วิสาหกิจขนาดย่อย (Micro enterprise) โดยสามารถแบ่งประเภทตามลักษณะการจัดตั้ง ออกได้เป็น 3 ประเภท คือ Microfinance ที่เป็นทางการ Microfinance กึ่งทางการ และ Microfinance ที่ไม่เป็นทางการ

⁷ Park, Albert. "Microfinance with Chinese Characteristics." World Development, vol 29,no1, Pp39-62, 2001

⁸ Khandker, Shahid. "Does Microfinance Really Benefit the Poor? Evidence from Bangladesh." Asia and Pacific Forum, 2001

⁹ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการเงินระดับจุลภาค. เสนอสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547

¹⁰ <http://mfmp.fpo.go.th>

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ให้นิยามของคำว่า Microfinance ว่า คือ องค์การทางการเงิน ที่เน้นการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย หรือ วิสาหกิจรายย่อย (Micro enterprise) การจัดแบ่งประเภทของ Microfinance สามารถใช้ลักษณะการดำเนินการ ซึ่งในแต่ละรูปแบบอาจมีลักษณะบางอย่างที่เหมือนกัน บางอย่างแตกต่างกัน ลักษณะสำคัญที่น่าใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งได้แก่ ความเป็นเจ้าของ ผู้ดำเนินการ และวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ ซึ่งสามารถแบ่งตามเกณฑ์ดังกล่าวได้ทั้งหมด 7 ประเภทด้วยกันคือ¹¹

1. Microfinance ที่มีรัฐเป็นเจ้าของ โดยมีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ วัตถุประสงค์ในการดำเนินการมุ่งไปที่ผู้มีรายได้น้อย ตัวอย่างของ Microfinance ที่มีลักษณะการดำเนินการดังกล่าว ได้แก่ กองทุนพัฒนาพัฒนาชนบท (ก่อนให้ธนาคารออมสินบริหาร) เป็นต้น

2. Microfinance ที่มีรัฐเป็นเจ้าของ แต่การดำเนินการโดยมีอาสาสมัครหรือหน่วยงานเฉพาะ และวัตถุประสงค์ของการดำเนินการมุ่งไปที่ผู้มีรายได้น้อย ตัวอย่างการดำเนินการของ Microfinance ในกรณีนี้ ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กองทุนพัฒนาชนบทที่ธนาคารออมสินบริหาร ธนาคารประชาชน เป็นต้น

3. Microfinance ที่มีรัฐเป็นเจ้าของ แต่มีประชาชนเป็นผู้ดำเนินการ และวัตถุประสงค์ของการดำเนินการเพื่อผู้มีรายได้น้อย Microfinance ที่มีตัวอย่างการดำเนินการในกรณีนี้ ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน(กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นต้น

4. Microfinance ที่มีลักษณะเป็นสถาบันการเงินเฉพาะ การบริหารงานเป็นการบริหารงานโดยมีอาสาสมัคร และวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานเพื่อผู้มีรายได้น้อย การดำเนินงานที่เป็นสถาบันการเงินเฉพาะดังกรณีนี้ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

5. Microfinance ที่มีลักษณะเป็นสถาบันเฉพาะ การบริหารงานเป็นการบริหารโดยประชาชน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อผู้มีรายได้น้อย โดย Microfinance ที่มีลักษณะเฉพาะ ได้แก่ การดำเนินการทางการเงินที่จัดตั้งโดย NGOs เป็นต้น

¹¹ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรพนทิพย์ เพชรมาก. “ระบบการเงินผู้มีรายได้น้อย.” สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2544

6. Microfinance ที่มีประชาชนเป็นเจ้าของ ส่วนการดำเนินการใช้มืออาชีพในการดำเนินการ จุดประสงค์ของ Microfinance เป็นการดำเนินงานเพื่อผู้มีรายได้น้อย รูปแบบดังกล่าว ได้แก่ การดำเนินงานของ Grameen Bank ประเทศบังคลาเทศ

7. Microfinance ที่มีประชาชนเป็นเจ้าของ การบริหารงานมีประชาชนเป็นผู้บริหารงาน และดำเนินการ จุดมุ่งหมายของ Microfinance ในลักษณะนี้มีจุดมุ่งหมายเป็นการดำเนินงานเพื่อผู้มีรายได้น้อย Microfinance ในลักษณะนี้ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

ในส่วนกิจกรรมทางการเงินประกอบด้วย 4 กิจกรรม¹² ได้แก่ การรับฝากเงิน การให้สินเชื่อ การประกัน และการฝึกอบรมอาชีพ

1. การรับฝากเงิน เป็นรูปแบบที่สำคัญของ Microfinance โดยเป็นกิจกรรมทางการเงินที่มุ่งแก้ไขปัญหาค่าความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสาร Microfinance จะกำหนดให้ผู้กู้จะต้องฝากเงินจนถึงระดับหนึ่งก่อนที่จะได้รับเงินกู้ และแก้ปัญหาค่าความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสารในอดีตที่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากประชาชนมักคิดเสมอว่าสินเชื่อที่พวกเขาได้รับเป็นเงินของรัฐบาลที่สามารถที่จะเบี้ยวได้¹³ ทำให้การดำเนินงานในเรื่องการให้สินเชื่อในอดีตไม่ยั่งยืนต้องพึ่งพาอาศัยเงินอุดหนุนจากรัฐบาล การรับฝากเงินของ Microfinance แบ่งออกเป็น 2 ประเภท¹⁴ คือ การบังคับฝากเงินและการฝากเงินโดยสมัครใจ

การบังคับฝากเงิน เป็นการแก้ไขปัญหาค่าความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสาร โดยเป็นการบังคับให้ผู้กู้เงินกับโครงการ Microfinance ต้องฝากเงินเป็นจำนวนหนึ่งหรือเป็นสัดส่วนของเงินกู้ตามที่กำหนด¹⁵ เมื่อมีเงินออมตามที่กำหนดจึงจะได้รับเงินกู้ โดยเงินออมในส่วนนี้ตลอดระยะเวลาที่ยัง

¹² Morduch,Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion,Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press,2005

¹³ Meyer,Richard ;and Nagarajan,Geeta. Rural Financial Markets in Asian. Asian Development Bank,2000

¹⁴ Ledgerwood,Joanna. Microfinance Handbook An Institutional and Financial Perspective World Bank,1998

¹⁵ Ledgerwood,Joanna. Microfinance Handbook An Institutional and Financial Perspective World Bank,1998

ชำระหนี้ไม่ครบจะไม่สามารถถอนเงินออกไปใช้ได้ การฝากเงินในลักษณะนี้เป็นการฝากเงินเพื่อเป็นสินทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ตัวเอง โดยการบังคับการฝากเงินจะถอนเงินออกไปใช้ได้ก็ต่อเมื่อชำระหนี้ครบตามจำนวนที่กำหนดแล้ว

การฝากเงินโดยสมัครใจของสมาชิก ลักษณะการฝากเงินในลักษณะนี้เป็นการให้บริการบุคคลทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกของโครงการ Microfinance โดยเป็นการฝากเงินครั้งละเท่าไรก็ได้ และสามารถถอนเงินได้ตลอดเวลาหรือจำนวนเท่าไรก็ได้ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการฝากเงินที่ไม่มีการกำหนดวงเงินขั้นต่ำและสามารถเบิกเงินครั้งละเท่าไรก็ได้โดยได้ดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 1-2 ต่อปี¹⁶ การฝากเงินในลักษณะนี้เป็นการส่งเสริมให้เกิดการออมและแก้ไขปัญหาการขาดเงินในการบริโภค (Consumption Smoothing)

2. การให้สินเชื่อ การดำเนินกิจกรรมทางการเงินของ Microfinance ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการให้สินเชื่อเกิดจากประชาชนที่มีรายได้น้อยต้องการสินเชื่อด้านต่างๆ เช่น สินเชื่อเพื่อประกอบอาชีพเพื่อการศึกษา เพื่อการรักษาพยาบาล หรือเพื่อใช้จ่ายในสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ตาม ประชาชนเหล่านี้ไม่สามารถขอสินเชื่อหรือต้องการที่จะชำระเงินกู้ครั้งละน้อยๆ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ สถาบันการเงินในระบบไม่สามารถทำได้ เนื่องจากต้องเสียต้นทุนในการดำเนินงานที่สูง และทำให้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ดังนั้นประชาชนที่มีรายได้น้อยต้องหันไปขอสินเชื่อจากแหล่งเงินทุนอื่นๆ เช่น จากญาติพี่น้อง พ่อค้าเงินกู้ โดยแหล่งเงินทุนเหล่านี้สามารถตอบสนองความต้องการสินเชื่อของประชาชนในกลุ่มนี้ได้ เนื่องจากไม่ต้องมีหลักประกัน และสามารถชำระเงินกู้ได้ครั้งละน้อยๆ แล้วแต่การตกลงและการชำระเงินกู้นั้นสามารถทำได้ง่าย เนื่องจากอยู่ในหมู่บ้านหรือในตำบลเดียวกัน ความสะดวกในการชำระหนี้นี้ทำให้ประชาชนในชนบทมีความต้องการที่จะกู้จากแหล่งเงินทุนนอกระบบมากกว่า การดำเนินกิจกรรมทางการเงินในเรื่องการให้สินเชื่อของ Microfinance เป็นการประยุกต์การให้สินเชื่อนอกระบบมาใช้ โดยทั่วไปการให้สินเชื่อของ Microfinance เป็นการให้สินเชื่อก้อนเล็กๆ โดยคิดอัตราดอกเบี้ย

¹⁶ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการเงินระดับจุลภาค”, เสนอสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547

รวมค่าธรรมเนียมไม่เกินร้อยละ 30 ต่อปี¹⁷ ผู้กู้ที่มีประวัติการชำระเงินกู้ดีและไม่เคยผิดนัดในการชำระหนี้จะได้รับการลดดอกเบี้ย การวางหลักประกันเงินกู้ ผู้กู้ไม่จำเป็นต้องเอาหลักทรัพย์ที่มีราคาแพงมาค้ำประกันเงินกู้ งานศึกษาของไพบุรณ(2544)¹⁸ ได้กล่าวถึงหลักทรัพย์ในการขอกู้เงินจากโครงการ Microfinance ว่าเพียงแต่นำทะเบียนรถยนต์หรือทะเบียนรถจักรยานยนต์ หรือ ใช้การกู้เป็นกลุ่มโดยการรับผิดชอบหนี้ร่วมกัน ก็สามารถขอสินเชื่อได้

3. การประกัน การดำเนินการให้สินเชื่อของโครงการ Microfinance เป็นการดำเนินการที่พยายามลดความเสี่ยงจากการเบี้ยวหนี้ของผู้ที่ได้รับสินเชื่อ โดยการดำเนินการในเรื่องการประกันซึ่งเป็นวิธีการลดความเสี่ยงจากการเบี้ยวหนี้วิธีหนึ่ง โดยการให้ผู้กู้เงินจากโครงการ Microfinance ต้องจ่ายเงินเป็นสัดส่วนที่กำหนดเข้าสู่กองทุนการประกันของโครงการ Microfinance ซึ่งการดำเนินงานของ Grameen Bank สมาชิกแต่ละคนต้องจ่ายเงินร้อยละ 1 ของจำนวนเงินที่กู้¹⁹ เข้าไปยังกองทุนการประกัน ในกรณีที่เกิดการเสียชีวิตของสมาชิก กองทุนดังกล่าวจะจ่ายเงินนี้ให้ทั้งหมดและรวมถึงเงินในการจัดงานศพให้แก่ครอบครัวที่สมาชิกเสียชีวิตด้วย ทำให้โครงการ Microfinance ไม่เกิดหนี้สูญในกรณีที่เกิดการการเสียชีวิต และการเบี้ยวหนี้ของผู้กู้ รวมถึงสมาชิกคนอื่นๆที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันไม่ต้องรับผิดชอบการเบี้ยวหนี้ของเพื่อนสมาชิก

การดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับการประกันของโครงการ Microfinance มีแนวโน้มได้รับความนิยมในอนาคต เพราะประชาชนทุกคนต้องการมีชีวิตที่มั่นคงและมีหลักประกันในชีวิตให้กับลูกหลานเมื่อตัวเองเสียชีวิต แต่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยไม่สามารถใช้บริการจากสถาบันในระบบได้เนื่องจากมีเบี้ยประกันที่ค่อนข้างแพง โครงการ Microfinance จึงได้ขยายการประกันเพิ่มขึ้นหลายประเภท แต่ละประเภทจะเน้นความง่ายต่อการทำความเข้าใจและความสะดวกในการซื้อประกันและ

¹⁷ Meyer Richard L., and Nagarajan Geeta. Rural Financial Markets in Asia. Asian Development Bank, 2000

¹⁸ ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และพรพรรณทิพย์ เพชรมาก. “ระบบการเงินผู้มีรายได้น้อย.” สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2544

¹⁹ Ledgerwood, Joanna. Microfinance Handbook An Institutional and Financial Perspective World Bank, 1998

รับบริการ การดำเนินการดังกล่าว ส่วนมากจะเป็นการประกันหนี้ในกรณีและผู้กู้เสียชีวิตและการประกันสุขภาพ เป็นต้น

4.การฝึกอบรมอาชีพ ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญของ Microfinance ส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเกิดขึ้น โดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความต้องการที่จะเรียนรู้ในการประกอบอาชีพ แต่ไม่มีความสามารถที่จะเข้าถึงการอบรมในการประกอบอาชีพ ทั้งยังขาดซึ่งความรู้ในการประกอบอาชีพ เช่น ด้านการบัญชี และด้านการตลาด²⁰ การฝึกอบรมอาชีพจึงเกิดขึ้นโดยจุดมุ่งหมายในกิจกรรมนี้เพื่อเป็นการปรับปรุงความสามารถในการประกอบอาชีพของผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งนำไปสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้น ดังงานศึกษาของ Morduch(2005)²¹ กล่าวว่า การฝึกอบรมอาชีพและให้ความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพทำให้ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการนี้มีรายได้ที่สูงขึ้น อีกทั้งการดำเนินการให้เงินสนับสนุนในเรื่องที่เกี่ยวกับการให้ความรู้ในการประกอบอาชีพนำมาซึ่งผลประกอบการที่ยั่งยืนของโครงการ Microfinance

จากที่ได้กล่าวถึงคำจำกัดความของ Microfinance และการจัดประเภทรวมถึงกิจกรรมทางการเงินของ Microfinance ที่ผ่านมามีแนวโน้มทำให้เริ่มเข้าใจถึงกิจกรรมการดำเนินการของ Microfinance ในส่วนต่อไป จะกล่าวถึงประวัติและความเป็นมาของ Microfinance

2.2 ประวัติและความเป็นมาของ Microfinance

ในเรื่องประวัติและความเป็นมาของ Microfinance ในประเด็นแรกเป็นการอธิบายถึงความล้มเหลวของนโยบายสินเชื่อในชนบท ประเด็นต่อมากล่าวถึงการเริ่มต้นของ Microfinance และวิธีการดำเนินการของ Microfinance ก่อนที่จะมีโครงการ Microfinance เกิดขึ้น ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศพยายามที่จะขยายสินเชื่อเข้าสู่ภาคชนบท โดยเฉพาะสินเชื่อเพื่อการเกษตร โดยรัฐบาลพยายามที่จะจัดให้มีโครงการเพื่อสนับสนุนภาคเกษตรกรรมและพยายามที่จะช่วยคนยากจนในชนบทให้เข้าถึงแหล่งสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ การดำเนินนโยบายดังกล่าวเป็นการ

²⁰ Ledgerwood, Joanna. Microfinance Handbook An Institutional and Financial Perspective World Bank, 1998

²¹ Morduch, Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion, Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press, 2005

ดำเนินการในช่วงทศวรรษที่ 1950-1980 เพื่อเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากโครงสร้างที่เน้นเกษตรกรรมเป็นหลัก มาเป็นโครงสร้างที่เน้นภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ในช่วงต่อมากการดำเนินการสินเชื่อในชนบทได้เน้นลดความยากจนในชนบท²² การดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ในมุมมองดั้งเดิม (Traditional View) เป็นการเข้าไปแทรกแซงการทำงานของกลไกตลาด เนื่องจากความล้มเหลวของกลไกตลาดการเงินในชนบท งานศึกษาของ Stiglitz และ Hoof (1990)²³ ได้กล่าวไว้ว่า ตลาดสินเชื่อในชนบทไม่ใช่ตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ และมีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่กำหนดโดยนายทุนสูงถึงกว่าร้อยละ 75 ต่อปี และในบางช่วงเวลาสินเชื่อไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในแต่ละระดับอัตราดอกเบี้ย อัตราดอกเบี้ยที่สูงนั้นเกิดจากการผูกขาดของนายทุนเงินกู้ในหมู่บ้าน นโยบายสินเชื่อในชนบทเกิดจากการพยายามให้ความช่วยเหลือคนในชนบทที่ต้องรับภาระดอกเบี้ยที่สูงจากนายทุนเงินกู้ในหมู่บ้านและเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่คนในชนบทนั่นเอง

งานศึกษาของ Meyer และ Nagarajan (2000)²⁴ ได้กล่าวถึง ผลการให้สินเชื่อในชนบท ว่าการดำเนินนโยบายดังกล่าว ส่งผลให้สถาบันการเงินอ่อนแอและทำให้การขยายสินเชื่ออยู่ในวงจำกัด ทำให้สถาบันการเงินที่เข้าร่วมโครงการประสบความล้มเหลวในการดำเนินการ เช่น ความล้มเหลวในเรื่อง การจ่ายคืนหนี้ที่อยู่ในอัตราที่ต่ำมาก คือ ร้อยละ 51.6 ของสินเชื่อทั้งหมด²⁵

จากปัญหาความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสาร เป็นผลให้ผู้ให้กู้ทั้งในและนอกระบบพยายามที่จะหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยผู้ให้กู้ในระบบ เช่น ธนาคารพาณิชย์ แก้ไขปัญหาความไม่สมมาตรในเรื่องข้อมูลข่าวสาร โดยการใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ หลักทรัพย์ที่

²² Meyer, Richard ;and Nagarajan, Geeta. Rural Financial Markets in Asian. Asian Development Bank, 2000

²³ Stiglitz, Joseph ;and Hoof, Karl. "Introduction :Imperfect information and rural credit market – Puzzles and Policy Perspective." The World bank Economic review. vol4(3) ;235-250, 1990

²⁴ Meyer Richard L., and Nagarajan Geeta. Rural Financial Markets in Asia. Asian Development Bank, 2000

²⁵ Morduch, Jonathan. "The Microfinance Promise." Journal of Economic Literature. vol 37, no4, Pp1569-1614, 1999

มักนิยมมักจะเป็นที่ดิน ดังนั้น กลุ่มคนที่เข้ามากู้เงินมักเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะดี งานศึกษาของ Siamwalla, A. et. Al (1990)²⁶ กล่าวถึงบุคคลที่กู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ มักเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีที่สุดในกลุ่มบุคคลที่กู้เงินทั้งหมด ในส่วนบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำที่สุด แหล่งสินเชื่อของคนกลุ่มนี้จะกู้เงินจากนายทุนเงินกู้นอกระบบ ซึ่งต้องรับภาระอัตราดอกเบี้ยที่สูงมาก

การขาดซึ่งหลักทรัพย์ในการค้ำประกัน นำมาซึ่งการเข้าไม่ถึงแหล่งสินเชื่อในระบบ ทำให้ต้องแบกรับอัตราดอกเบี้ยที่สูงจากแหล่งสินเชื่อนอกระบบ ปัญหาดังกล่าว จึงมีแนวคิดในการตั้งสถาบันการเงินที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือบุคคลที่ไม่สามารถเข้าถึงสถาบันการเงินในระบบ รวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อย ก่อให้เกิดแนวคิดในการช่วยเหลือบุคคลที่เข้าไม่ถึงแหล่งสินเชื่อในระบบ รวมถึงการเป็นสถาบันการเงินที่คิดอัตราดอกเบี้ยออกมาจากต้นทุนที่แท้จริงรวมค่าธรรมเนียมต่างๆ ในการดำเนินงาน แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่ การดำเนินการก่อตั้งสถาบันการเงินที่เรียกว่า Microfinance

Microfinance เริ่มต้นในทศวรรษที่ 1970 ในประเทศกำลังพัฒนาโดยการนำใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมในตลาดการเงินชนบท จุดเริ่มต้นของ Microfinance ซึ่งส่วนใหญ่รูปแบบจะเป็นเงินอุดหนุนในรูปสินเชื่อก้อนเล็กๆ เพื่อก่อให้เกิดการจ้างงาน เพิ่มรายได้ให้กับคนยากจน เป็นแหล่งเงินทุนในยามฉุกเฉิน เช่น ในยามที่เกิดภัยธรรมชาติ รวมถึงการปรับปรุงสุขอนามัย การศึกษา สาธารณสุข และโภชนาการของคนชนบท²⁷

แนวคิดของ microfinance เป็นการประยุกต์ใช้ วิธีการให้สินเชื่อระบบ เช่น การให้ยืมเงินของคนในครอบครัว การเล่นเกม และวิธีการของนายทุนเงินกู้ เป็นต้น ในส่วนของทุนดำเนินการในช่วงแรกเงินทุนมักเป็นเงินอุดหนุนจากภาครัฐบาล หรือ NGOs โดยการให้บริการจะเน้นการให้สินเชื่อเท่านั้น ดังนั้นในช่วงแรกของการดำเนินการ Microfinance ยังเรียกชื่อ Microfinance ได้อีกชื่อ

²⁶ Siamwalla, A. et. al. "The Thai Rural Credit System: Public Subsidies, Private Information, and Segmented Markets." *World Bank Economic Review*. Vol 4. Pp 271-295, 1990.

²⁷ Morduch, Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion, Beatriz. *The Economics of Microfinance*. MIT Press, 2005

หนึ่งว่า Microcredit²⁸ ในภายหลังการดำเนินการมีการให้บริการที่หลากหลายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการ ทางด้านการฝากเงิน การประกัน และการฝึกอบรมอาชีพ เป็นต้น จึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น Microfinance เพื่อให้ครอบคลุมการให้บริการที่หลากหลายขึ้น

การดำเนินการของ Microfinance ยังเป็นการประยุกต์เพื่อแก้ไขปัญหาที่สถาบันการเงินในระบบไม่มีความสามารถเข้าถึงกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย รวมถึงการแก้ปัญหาในเรื่องเงินอุดหนุนของรัฐบาลที่ให้กับคนในชนบทตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950²⁹ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือคนยากจน ซึ่งเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการชำระคืนเงินกู้ที่ต่ำเพียงร้อยละ 30 เมื่อเปรียบเทียบกับการดำเนินงานของ Microfinance มีอัตราการชำระคืนเงินกู้สูงถึงร้อยละ 98³⁰

การเริ่มต้นของ Microfinance เริ่มจากนโยบายสินเชื่อเกษตร เพื่อปรับปรุงเทคโนโลยีทางการเกษตร และเร่งการเจริญเติบโตทางการเกษตร นำไปสู่การจัดให้มีสินเชื่อก้อนเล็ก ๆ ซึ่งการเริ่มต้นของ Microfinance เริ่มต้นจากการพัฒนาใน 3 รูปแบบ³¹ ดังนี้ คือ

1. รูปแบบแรกของ Microfinance ได้รับการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการก่อตั้งธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม การดำเนินการในรูปแบบนี้ในหลายโครงการประสบความสำเร็จและยั่งยืนในการบริการช่วยเหลือผู้ประกอบการที่มีปัญหาเรื้อรัง และปรากฏว่าเงินทุนก้อนเล็ก ๆ นี้ ได้ช่วยเหลือให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็กเกิดความยั่งยืนในการดำเนินการ

2. รูปแบบที่สองของ Microfinance เป็นโครงการที่มีจุดประสงค์เพื่อลดความยากจน ซึ่งรูปแบบนี้ เป็นลักษณะสินเชื่อเพื่อสร้างรายได้ มากกว่าเป็นการพัฒนาวิสาหกิจ โดยกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบนี้จะเป็นกลุ่มคนที่ยากจนเป็นกลุ่มแรก โดย Grameen bank ในประเทศบังคลาเทศเป็นผู้

²⁸ Morduch,Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion,Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press,2005

²⁹ Morduch, Jonathan. "The Microfinance Promise." Journal of Economic Literature. vol 37,no4, Pp1569-1614, 1999

³⁰ Morduch, Jonathan. "The Microfinance Promise." Journal of Economic Literature. vol 37,no4, Pp1569-1614, 1999

³¹ Meyer,Richard ;and Nagarajan,Geeta. Rural Financial Markets in Asian. Asian Development Bank,2000

เริ่มต้นการดำเนินงาน ซึ่ง Grameen bank สามารถดำเนินงานให้เป็นไปอย่างยั่งยืน และสินเชื่อเหล่านี้ยังสนับสนุนให้เกิดการศึกษา การอบรมความรู้ และการช่วยเหลือให้เกิดเทคโนโลยีใหม่ๆ

3. รูปแบบที่สามของ Microfinance เป็นองค์กรที่ให้บริการทางการเงินกับบริษัทและครัวเรือนที่ไม่ได้รับการบริการจากภาคการเงินในระบบ การให้บริการจะเป็นการให้บริการสินเชื่อก่อนเล็กๆ และบริการทางการเงินอื่นๆ แต่ไม่เจาะจงว่ากลุ่มเป้าหมายจะต้องเป็นกลุ่มคนจน โดยรูปแบบที่สามต่างจากรูปแบบที่หนึ่ง ตรงที่รูปแบบที่หนึ่งจะเน้นที่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ส่วนรูปแบบที่สามเน้นในรูปของบริษัทและครัวเรือนซึ่งไม่ได้รับการบริการจากภาคการเงินในระบบ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

งานศึกษาของ Meyer และ Nagarajan (2000)³² ได้สรุปถึงโครงสร้างของ Microfinance จากบทเรียนการให้สินเชื่อในชนบท ดังนี้ ประสพการณ์ของ Microfinance ที่สำคัญ เกิดจากบทเรียนการพัฒนากระบวนการเงินในชนบทเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ในความเป็นจริง Microfinance เป็นวิธีการจัดการทางการเงินแบบใหม่ที่ได้จากการปรับปรุงการให้สินเชื่อชนบทแบบเดิม

ความสำเร็จของ Microfinance อยู่ตรงที่วิธีการให้กู้เป็นแบบกลุ่ม (Group Lending) และไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้ ในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินการของ Microfinance Microfinance จะส่งพนักงานเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการให้สินเชื่อ สำหรับ Grameen Bank จะให้บริการสำหรับคนยากจนเท่านั้น โดยใช้การถือครองที่ดินในการจัดกลุ่มว่ากลุ่มคนใดเป็นกลุ่มคนที่ยากจนโดยกลุ่มที่ยากจนจะมีการถือครองที่ดินไม่เกินครึ่งเอเคอร์ การได้รับสินเชื่อแต่ละคนได้รับสินเชื่อไปดำเนินการ ในเรื่องที่ตนเองสนใจที่จะลงทุน แต่การเข้าถึงสินเชื่อต้องมีการรวมกลุ่มกันตามความสมัครใจของแต่ละคนเพื่อขอรับสินเชื่อกลุ่มละ 5 คน และมีการประชุมเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ในทุกสัปดาห์

วิธีการให้กู้แบบเป็นกลุ่ม (Group Lending) มีข้อดี ในการลดปัญหาความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสาร (Asymmetric Information) เพราะกลุ่มคนในหมู่บ้านรู้จักกันดีว่า ใครมีสภาพความเป็นอยู่เช่นใด ลักษณะการดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการดำเนินการที่คล้ายกับการเก็บข้อมูลของนายทุนเงินกู้ตัวเอง โดยวิธีการนี้ จะเป็นการแยกกลุ่มผู้กู้ที่มีโอกาสเบี่ยงนัยน้อยออกจากกลุ่มผู้กู้ที่มี

³² Meyer Richard L. ;and Nagarajan, Geeta. Rural Financial Markets in Asia. Asian Development Bank,2000

โอกาสเบียดเบียนมาก โดยกลุ่มที่มีโอกาสเบียดเบียนน้อยจะรวมกลุ่มกับบุคคลที่คล้ายตน ในทางตรงกันข้าม กลุ่มผู้ที่มีโอกาสเบียดเบียนมากก็จะรวมกลุ่มกับบุคคลที่มีลักษณะคล้ายตนเองเช่นกัน เพราะฉะนั้น วิธีการนี้ สามารถแยกแยะกลุ่มคนที่มาขอสินเชื่อ แม้ว่าสัญญาในการกู้เงินจะเป็นสัญญาแบบเดียวกัน แต่การรวมกลุ่มของคนที่อยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงในการเบียดเบียน แต่ละคนในกลุ่มนี้จะเป็นผู้แบกภาระต้นทุนที่สูง ในการติดตามการชำระหนี้ของเพื่อนในกลุ่มให้จ่ายคืนหนี้ตามกำหนดเวลา มากกว่ากลุ่มที่มีโอกาสเบียดเบียนน้อยนั่นเอง

การคิดอัตราดอกเบี้ยของ Microfinance เป็นการคิดอัตราดอกเบี้ยที่คำนึงถึงต้นทุนที่แท้จริงของการให้กู้ คือ อัตราดอกเบี้ยรวมค่าธรรมเนียมต่างๆไม่สูงไปกว่า ร้อยละ 30 ต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับนายทุนเงินกู้ที่มักคิดอัตราดอกเบี้ยสูงถึง ร้อยละ 100 ต่อปี³³ กล่าวคือ การดำเนินงานของ Microfinance คิดดอกเบี้ยที่คำนึงถึงต้นทุนที่แท้จริง ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างยั่งยืน แต่ทว่า อัตราดอกเบี้ยดังกล่าวก็ยังต่ำกว่านายทุนเงินกู้ เมื่อเปรียบเทียบเงินกู้ที่ได้รับจากเงินอุดหนุนในอดีต เงินกู้ดังกล่าวมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าเงินกู้ที่ได้รับจากเงินอุดหนุนในอดีต การคิดอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำของสถาบันการเงินที่ได้รับจากเงินอุดหนุนในอดีต ซึ่งในท้ายที่สุด สถาบันการเงนดังกล่าว ก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน เพราะมีต้นทุนที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยนั่นเอง³⁴

ดังนั้น Microfinance จึงเป็นนวัตกรรมที่ได้จากการพัฒนาเพื่อให้บริการทางการเงินที่กว้างขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา ในช่วงแรกของการเริ่มต้น กลุ่มผู้ซึ่งเป็นคนยากจนจำนวนมากสามารถเข้าถึงบริการทางการเงิน และนวัตกรรมดังกล่าวนี้ยังเป็นการลดต้นทุนในการกู้ยืม และลดความเสี่ยงในการเบียดเบียนของผู้กู้ได้อีกด้วย ดังเห็นได้จากการประสบความสำเร็จของ Microfinance

³³ Morduch, Jonathan. "The Microfinance Promise." Journal of Economic Literature. vol 37,no4, Pp1569-1614, 1999

³⁴ Morduch, Jonathan. "The Microfinance Schism." World Development. vol 28,no4, Pp617-629, 2000

ในการให้บริการสินเชื่อให้กับกลุ่มคนที่ยากจน โดยไม่จำเป็นต้องใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกัน³⁵ ซึ่งวิธีการของ Microfinance สามารถสรุปได้ ดังนี้³⁶

- **ขนาดของการกู้ยืม** การกู้ยืมมักจะทำการกู้ยืมในวงเงินที่ต่ำ ซึ่งระยะเวลาการกู้ยืมเงินกู้จะใช้ระยะเวลาเพียง 3 สัปดาห์หรือไม่เกิน 1 เดือน โดยส่วนใหญ่เงินกู้จะมีจุดประสงค์เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

- **การให้สินเชื่อซ้ำ** Microfinance มีการจูงใจให้ผู้รับบริการจ่ายคืนหนี้อย่างสม่ำเสมอ โดยผู้ที่ไม่ผิดนัดชำระหนี้ สามารถกู้เงินในครั้งต่อไปรวมถึงกู้ในปริมาณที่มากขึ้นได้อีก

- **ตารางการชำระหนี้** Microfinance จะมีตารางการชำระหนี้ที่ชัดเจน โดยอาจชำระหนี้ทุกสัปดาห์หรือทุกเดือน ซึ่งทำให้ผู้กู้ สามารถที่จะติดตามความสามารถในการชำระหนี้ของผู้กู้ได้อย่างใกล้ชิด

- **อัตราดอกเบี้ย** อัตราดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมของ Microfinance อยู่ในระดับที่สูงกว่าโครงการสินเชื่อในชนบท ซึ่งทำให้ผลประโยชน์ของ Microfinance สามารถพึ่งตนเองได้สูง

- **ประสิทธิภาพของพนักงานสินเชื่อ** ส่วนใหญ่พนักงานที่ทำงานใน Microfinance จะดูแลกลุ่มผู้กู้ 75-100 กลุ่ม หรือผู้กู้ประมาณ 200-500 คน โดยมีแรงจูงใจทางการเงินในการทำงาน เช่น การให้เงินโบนัส เป็นต้น เพื่อให้พนักงานเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้มากขึ้น

- **สินทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้** Microfinance จำนวนมากจะใช้วิธีการกู้แบบกลุ่ม ค้ำประกันเงินกู้ ในการดูแลและติดตามการคืนหนี้ ซึ่งช่วยลดต้นทุนทางธุรกรรมและความเสี่ยงลงได้มาก สำหรับผู้กู้ที่มีหลักทรัพย์ในการค้ำประกันก็สามารถใช้หลักทรัพย์ในการกู้เงินได้อีกด้วย

- **กระบวนการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้กู้เงิน** เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับรูปแบบการคัดเลือกบุคคล (Screening) ซึ่งเป็นกระบวนการ การให้สินเชื่อที่ง่าย โดยการให้อำนาจเจ้าหน้าที่สินเชื่อในการพิจารณาการให้สินเชื่อ เพราะเจ้าหน้าที่สินเชื่อ เป็นบุคคลที่เข้าไปคลุกคลีกับคนในพื้นที่ ทำให้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้กู้เป็นอย่างดี

³⁵ Meyer, Richard ;and Nagarajan, Geeta. Rural Financial Markets in Asian. Asian Development Bank, 2000

³⁶ Meyer, Richard ;and Nagarajan, Geeta. Rural Financial Markets in Asian. Asian Development Bank, 2000

- การไม่ชำระหนี้หรือ หนี้สูญ การดำเนินงานของ Microfinance มีการชำระคืนเงินกู้ที่สูงกว่าร้อยละ 95 การติดตามหนี้สูญเป็นไปอย่างรวดเร็วเพราะใช้ระบบคอมพิวเตอร์ในการรายงานข้อมูล โดยทำการบันทึกข้อมูลการชำระเงินกู้ในระบบคอมพิวเตอร์ทุกวัน Microfinance บางแห่งจะมีการลดอัตราดอกเบี้ยสำหรับผู้ชำระหนี้ก่อนกำหนดและเพิ่มอัตราดอกเบี้ยสำหรับผู้ชำระเงินกู้ไม่ตรงเวลา

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น Microfinance เป็นรูปแบบการดำเนินการทางการเงิน ที่เน้นให้การช่วยเหลือบุคคลที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งการเงินที่เป็นทางการ และลดภาวะอัตราดอกเบี้ยที่สูงจากนายทุนเงินกู้ในระบบ ในประเด็นต่อไป จะกล่าวถึงวิธีการวัดผลทางด้านเศรษฐกิจของโครงการ Microfinance

2.3 การวัดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของโครงการ Microfinance

การวัดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของโครงการ Microfinance มีงานศึกษาเรื่องการวัดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของโครงการ Microfinance มีด้วยกันหลายงานเช่น งานศึกษาของ Morduch(2005)³⁷ ได้กล่าวถึงการวัดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจของโครงการ Microfinance โดยดูทางด้านรายได้ของผู้เข้าร่วมโครงการ ในลำดับแรก จะดูแหล่งที่มาของรายได้ หรืออะไรที่มีผลก่อให้เกิดรายได้ เห็นได้อย่างชัดเจนว่า รายได้มาจากการทำงาน ธุรกิจ เป็นต้น แต่ถ้ามองย้อนกลับไปสู่ต้นตอพื้นฐาน ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อให้เกิดรายได้ คือตัวแปรทางด้าน อายุ การศึกษาและประสบการณ์ ซึ่งเป็นตัวแปรที่สามารถวัดออกมาได้ ในทางตรงกันข้าม มีตัวแปรบางตัวที่มีผลต่อการก่อให้เกิดรายได้ แต่วัดได้ยาก เช่น ความสามารถในการประกอบการ ความมุ่งมั่นที่จะไปสู่จุดหมายทางธุรกิจที่วางไว้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การเข้าถึงโครงข่ายทางสังคม วิถีการดำรงชีพ เศรษฐกิจต่างๆที่เกิดขึ้นอีกด้วย คุณลักษณะอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ยังรวมไปถึงสถานที่อยู่อาศัย เช่น อาศัยอยู่ในเมืองหรือชนบท และตัวแปรที่มีคุณลักษณะที่มีผลต่อการเกิดรายได้ คือ นโยบายทางการเมือง ภาวะเงินเฟ้อ หรือภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

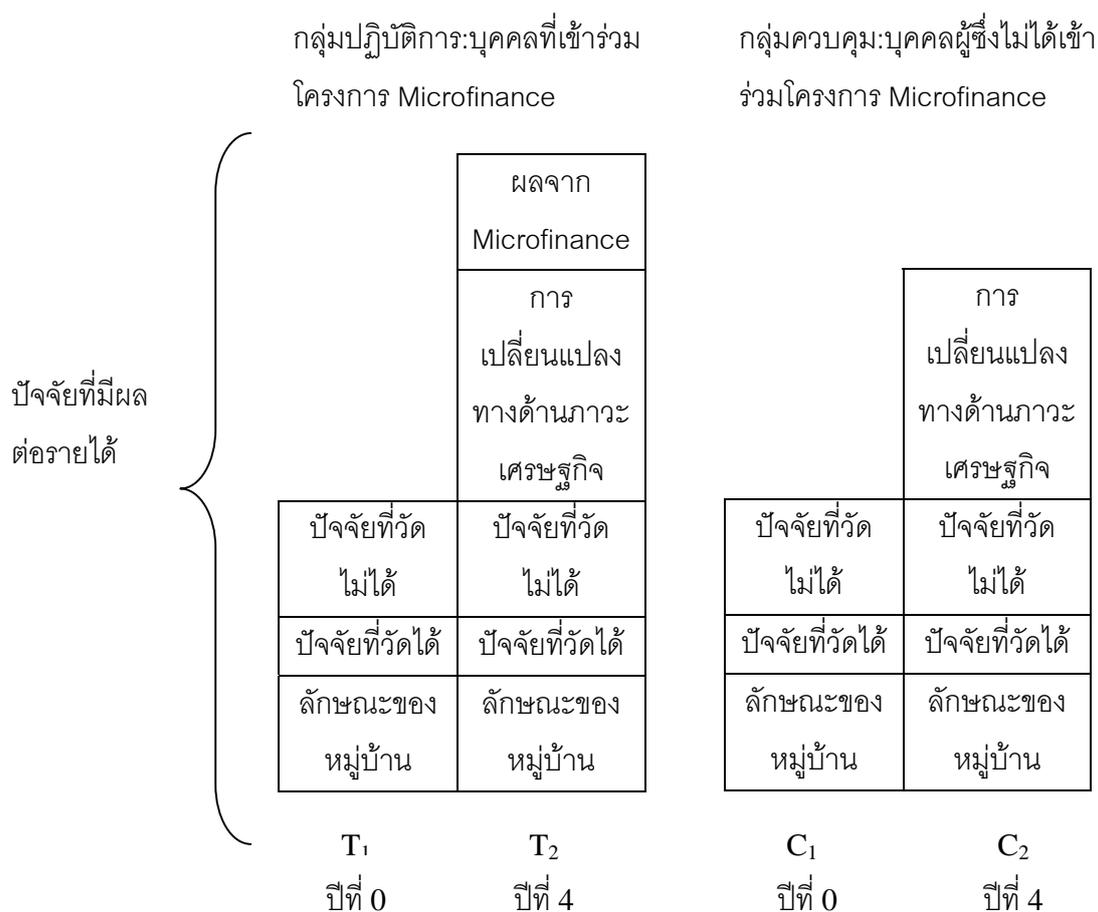
³⁷ Morduch,Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion,Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press,2005

ภาพที่ 2.1 เป็นการแสดงปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ โดยปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย ลักษณะของหมู่บ้าน ปัจจัยที่วัดได้ เช่น อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ ปัจจัยที่วัดไม่ได้ เช่น ความสามารถในการประกอบการ ความมุ่งมั่นที่จะไปสู่จุดหมายทางธุรกิจ ความสามารถในการบริหารจัดการ ปัจจัยต่อมาคือ ภาวะเศรษฐกิจ และปัจจัยสุดท้ายเป็นผลจากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance จากแผนภาพเป็นการเปรียบเทียบผลกระทบของ Microfinance ของบุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ Microfinance และกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมโครงการ Microfinance

กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ Microfinance สามารถแบ่งบุคคลได้เป็น 2 ประเภท คือ ผู้เข้าร่วมโครงการ Microfinance มาแล้วทั้งสิ้นเป็นเวลา 4 ปีนับตั้งแต่เริ่มต้นโครงการซึ่งแสดงในตำแหน่ง T_2 และผู้ที่เพิ่งเข้าร่วมโครงการ Microfinance ซึ่งแสดงได้ในตำแหน่ง T_1 การที่จะวัดผลกระทบของโครงการ Microfinance โดยการเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่เข้าร่วมโครงการมาแล้ว 4 ปีซึ่งก็คือกลุ่ม T_2 กับผู้ที่เพิ่งเข้าร่วมโครงการ Microfinance ซึ่งแสดงได้ในตำแหน่ง T_1 การวัดผลกระทบทางด้านรายได้ของโครงการ Microfinance จากความแตกต่างระหว่าง T_2 และ T_1 ความแตกต่างทางด้านรายได้ดังกล่าวยังไม่สามารถที่จะสรุปได้ว่าเป็นผลมาจากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance เพราะผลกระทบที่ทำให้รายได้เปลี่ยนแปลงอาจมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงระยะเวลาที่ 0 ถึงช่วงเวลาที่ 4 ซึ่งปัจจัยภาวะทางเศรษฐกิจที่กล่าวข้างต้นเป็นอิสระกับการดำเนินโครงการ Microfinance ซึ่งทำให้การวัดผลกระทบผิดพลาดได้

ในส่วนของกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมในโครงการ Microfinance หรือ เป็นพื้นที่ที่ไม่ได้ดำเนินการในโครงการดังกล่าว โดยในกลุ่มนี้สามารถแบ่งบุคคลได้เป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ Microfinance เป็นเวลา 4 ปี ซึ่งแสดงได้ในตำแหน่ง C_2 อีกประเภทหนึ่งเป็นบุคคลที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มที่เพิ่งเข้าร่วมโครงการซึ่งแสดงได้ในตำแหน่ง C_1 การที่จะหากกลุ่มบุคคลที่อยู่ในกลุ่มนี้ให้เหมือนกลุ่มบุคคลที่อยู่ในกลุ่มแรกค่อนข้างทำได้ยาก ทำให้การวัดผลกระทบจากโครงการ Microfinance โดยการเปรียบเทียบกลุ่ม T_2 กับ กลุ่ม C_2 อาจก่อให้เกิดอคติ (bias) เพราะโดยปกติรายได้ของกลุ่ม C_2 จะต่ำกว่ากลุ่ม T_2 ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้มีลักษณะที่แตกต่างกันนั่นเอง ทำให้การเปรียบเทียบอาจเกิดข้อผิดพลาดได้ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอาจสามารถแก้ได้ โดยการเปรียบเทียบระหว่างความแตกต่างของ T_2 กับ T_1 กับ ความแตกต่างของ C_2 กับ C_1 ซึ่งวิธีการนี้เรียกว่า Difference – in – Difference Approach

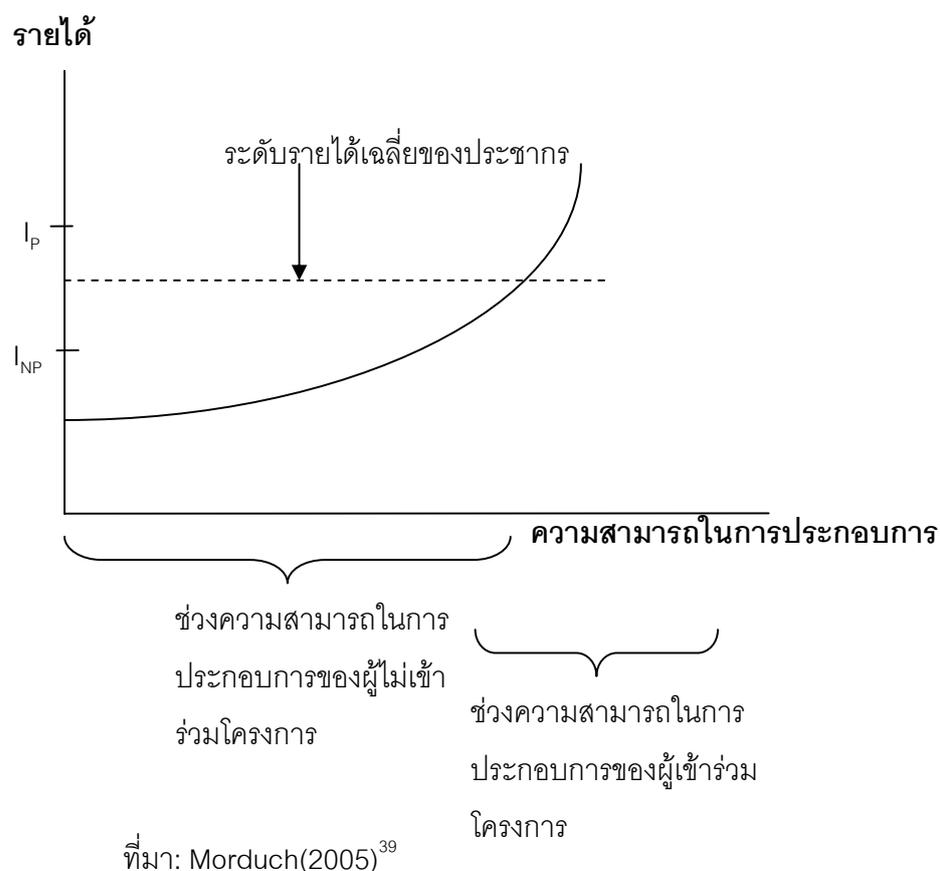
ภาพที่ 2.1
 ปัจจัยต่างๆที่ก่อให้เกิดรายได้ในกลุ่มปฏิบัติการ (Treatment Group)
 และกลุ่มควบคุม(Control Group)

ที่มา: Morduch(2005)³⁸

³⁸ Morduch,Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion,Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press,2005

ภาพที่ 2.2
 สมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการประกอบการกับรายได้ของผู้เข้าร่วม
 และไม่เข้าร่วมโครงการ Microfinance

การเปรียบเทียบกลุ่มปฏิบัติการซึ่งต้องพิจารณาผู้เข้าร่วมโครงการ Microfinance เป็นลำดับแรก ในภาพที่ 2.2 แสดงสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่าง ความสามารถในการประกอบการกับรายได้ของผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการโครงการ Microfinance โดยแกนตั้งแสดงถึงระดับรายได้

³⁹ Morduch, Jonathan ; and Armenda'riz De Aghion, Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press, 2005

ส่วนแกนนอนแสดงถึงความสามารถในการประกอบการ จากภาพที่ 2.2 แสดงให้เห็นว่ายิ่งความสามารถในการประกอบการมีมากเท่าไรระดับรายได้ก็มีแนวโน้มสูงขึ้น ในภาพที่ 2.2 ยังแสดงให้เห็นถึงช่วงความสามารถในการประกอบการของผู้เข้าร่วมโครงการ Microfinance มีแนวโน้มที่จะมีความสามารถในการประกอบการที่สูงกว่ากลุ่มผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ Microfinance ดังนั้น ผู้เข้าร่วมโครงการ Microfinance จึงมีระดับรายได้และอัตราการเจริญเติบโตของรายได้ที่สูงกว่าตั้งแต่ก่อนที่จะมีโครงการ Microfinance เกิดขึ้น มีผลให้การเปรียบเทียบระดับรายได้ของผู้เข้าร่วมโครงการกับผู้ไม่เข้าร่วมโครงการก่อให้เกิดปัญหา โดยระดับรายได้เฉลี่ยของผู้เข้าร่วมโครงการอยู่ที่ I_p และผู้ไม่เข้าร่วมโครงการอยู่ที่ I_{NP} ระดับรายได้ที่ต่างกันนี้มาจากตัวแปรที่ไม่สามารถวัดได้ เช่น ความสามารถในการประกอบการ เป็นต้น ซึ่งตัวแปรนี้มีผลต่ออัตราการเจริญเติบโตของรายได้รวมถึงระดับรายได้เริ่มต้นอีกปัญหาหนึ่งเกิดจากการที่กลุ่มปฏิบัติการเป็นกลุ่มที่ถูกเลือกให้ได้รับบริการจากโครงการ (self-selected) ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้ถูกเลือกแบบในกลุ่มแรกเพราะยังไม่มีโครงการในพื้นที่หรือยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการนั้นนั่นเอง การที่จะแก้ปัญหานี้จะต้องเปรียบเทียบกลุ่มประชากรที่เข้าร่วมโครงการกับกลุ่มควบคุม โดยงานศึกษาของ Coleman (1999)⁴⁰ ได้ใช้ผู้ที่ได้รับเงินกู้ในอนาคตเป็นกลุ่มควบคุมและเปรียบเทียบกับผู้ได้รับเงินกู้แล้วนั่นเอง

การศึกษาผลกระทบของโครงการ Microfinance ที่ผ่านมา ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีทั้งผลกระทบทางด้านบวกและผลกระทบทางด้านลบ กล่าวคือ โครงการ Microfinance ก่อให้เกิดรายได้รายจ่าย และตัวแปรอื่นๆ เช่น การบริโภคที่เพิ่มขึ้น โดยงานส่วนใหญ่ไม่ได้กล่าวถึงความเอนเอียง (Biases) ที่เกิดจากการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Selection Biases) ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่สำคัญของการประเมินผลกระทบของโครงการ Microfinance การศึกษางานที่ผ่านมาจะก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาในเรื่องดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาในอนาคต

งานศึกษาของ Coleman (1999)⁴¹ เป็นงานศึกษาหนึ่งที่อธิบายถึงปัญหาอคติในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Selection Biases) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล 445 ครอบครัว ใน 14 หมู่บ้าน ในภาค

⁴⁰ Coleman, Brete E. "The impact of group lending in northeast Thailand." Journal of Development Economics vol.60:105-141, 1999

⁴¹ Coleman, Brete E. "The impact of group lending in northeast Thailand." Journal of Development Economics vol.60:105-141, 1999

ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยศึกษาในจังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ดในจำนวนนี้มี 8 หมู่บ้านที่มีการดำเนินการในโครงการธนาคารหมู่บ้าน⁴² ตั้งแต่ปี 1995 ส่วนอีก 6 หมู่บ้านยังไม่ได้ดำเนินการตามโครงการดังกล่าว แต่จะดำเนินการในอีกหนึ่งปีต่อมา สิ่งที่น่าสนใจ คือ ในปี 1995 เจ้าหน้าที่ภาคสนามจากโครงการธนาคารหมู่บ้านได้รวบรวมครัวเรือนที่เหมาะสมใน 6 หมู่บ้านเข้ามาให้บริการในโครงการ ครัวเรือนเหล่านี้ได้ถูกเลือกตามกระบวนการมาตรฐานของธนาคารหมู่บ้าน และครัวเรือนเหล่านี้ถูกบังคับให้รอเป็นเวลาหนึ่งปีที่จะได้รับสินเชื่อก้อนแรก กระบวนการดังกล่าวทำให้ Coleman ทำการเปรียบเทียบรายได้และกำไรของกลุ่มที่ได้รับสินเชื่อแล้วกับกลุ่มที่รอรับสินเชื่อ ในส่วนการวัดผลกระทบจากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance ใช้สมการ Regression ดังนี้ คือ

$$Y_{ij} = X_{ij}\alpha + V_j\beta + M_{ij}\gamma + T_{ij}\delta + n_{ij} \quad (1)$$

สมการที่ (1) เป็นสมการที่ใช้วัดผลกระทบทางด้านรายได้และกำไร จากการเข้าร่วมโครงการธนาคารหมู่บ้าน โดยตัวแปรในสมการนี้ประกอบด้วย

Y_{ij} คือ ผลกระทบระดับครัวเรือน(รายได้ หรือ กำไร) ของครัวเรือนที่ i หมู่บ้านที่ j

X_{ij} คือ ตัวแปรซึ่งแสดงลักษณะของครัวเรือน

V_j คือ ตัวแปร Dummy ซึ่งควบคุมลักษณะของหมู่บ้าน

M_{ij} คือ ตัวแปร Dummy ซึ่งควบคุมลักษณะของสมาชิกถ้าเท่ากับ 1 แสดงว่าเป็นสมาชิกที่ได้รับเงินกู้แล้ว ถ้าเท่ากับ 0 แสดงว่าเป็นกลุ่มที่ยังไม่ได้รับเงินกู้

T_{ij} คือ จำนวนเดือนที่ได้รับสินเชื่อ

Coleman พิสูจน์ให้เห็นว่า M_{ij} สามารถควบคุมปัญหาในเรื่องความแตกต่างระหว่างผู้ที่ได้รับเงินกู้แล้วกับผู้ที่ยังรอเงินกู้อยู่ (Selection Biases) ในส่วนการหาผลกระทบของโครงการ ผลการศึกษาไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ การได้รับเงินกู้ของสมาชิกไม่มีผลกระทบที่แตกต่างจากกลุ่มที่ยังไม่ได้รับเงินกู้ ผลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าประชาชนในบังคลาเทศโดยเปรียบเทียบ และคนในหมู่บ้านสามารถเข้าถึงแหล่งสินเชื่อจากแหล่งต่างๆ เช่น สินเชื่อดอกเบียดำของรัฐบาล สิ่งที่เห็นได้ชัดจากข้อมูลภาคสนาม คือ ครัวเรือนมี

⁴² โครงการธนาคารหมู่บ้าน เป็นโครงการที่เกี่ยวกับการให้บริการทางการเงินแก่บุคคลที่อยู่ในหมู่บ้าน ถือกำเนิดจากการได้รับเงินอุดหนุนจาก NGOs

การถือครองทรัพย์สินมากกว่า 500,000 บาท และได้รับสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำจากรัฐบาลมากกว่า 30,000 บาท ดังนั้น ธนาคารหมู่บ้านที่ให้สินเชื่อระหว่าง 1,500 – 7,500 บาท ค่อนข้างเป็นสินเชื่อก้อนเล็กๆซึ่งไม่ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องความมั่งคั่งโดยเฉลี่ยของครัวเรือน Coleman ยังพิสูจน์ให้เห็นว่าสินเชื่อขนาดเล็กๆนี้ยังกระตุ้นให้กลุ่มผู้หนี้ออกจากโครงการและผู้ที่เป็นกรรมการในโครงการได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นเพราะพวกเขามีอำนาจสั่งการที่จะทำให้ตนเองได้รับสินเชื่อก้อนใหญ่ขึ้นเอง

การศึกษาผลกระทบของ Microfinance งานศึกษาของ Karlan (2001)⁴³ โดยเปรียบเทียบผลกระทบของ Microfinance ระหว่างผู้กู้เก่า กับผู้กู้ใหม่ โดยผู้กู้ทั้งสองกลุ่มต้องอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูล Cross Sectional data โดยมีข้อสมมติว่าลักษณะของบุคคลที่เข้าร่วมโครงการไม่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ทำให้เกิดคำถามเกิดขึ้นใน 2 ประเด็น คือ ทำไมผู้กู้รายใหม่จึงไม่กู้เงินตั้งแต่เริ่มโครงการ และทำไมผู้กู้รายเก่าจึงได้รับเงินกู้เป็นลำดับแรก การไม่ให้ความสนใจช่วงเวลาการขอกู้เงิน ทำให้ไม่ให้ความสำคัญต่อ ความสามารถ แรงจูงใจ และความสามารถในการประกอบการ การละเลยประเด็นเหล่านี้จะนำไปสู่ปัญหาความเอนเอียง (Biases) จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ถ้าสมมติให้เงื่อนไขการเลือกสมาชิกคงที่ในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น ลักษณะผู้เข้าร่วมโครงการวันนี้เหมือนกับผู้เข้าร่วมโครงการเมื่อ 5 ปีที่แล้ว ปัญหาความเอนเอียง (Biases) อาจเกิดจากการออกจากโครงการกลางคันของสมาชิก ซึ่งการดำเนินการของโครงการ Microfinance ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยในบางกรณีผู้ที่ได้รับเงินกู้ออกจากโครงการ เพราะ พวกเขามีผลประกอบการที่ดีมาก ดังนั้นผู้ที่ได้รับเงินกู้กลุ่มนี้จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้บริการของโครงการ Microfinance ในทางตรงกันข้ามและมักเกิดขึ้นบ่อยๆ กล่าวคือ การออกจากโครงการกลางคันของผู้ที่ได้รับเงินกู้โดยมีปัญหาทางการเงินจึงออกจากโครงการ ดังนั้น กลุ่มผู้กู้เก่าที่ยังอยู่ในโครงการจึงมีคุณลักษณะที่ดีที่จะอยู่ต่อในขณะที่กลุ่มผู้กู้รายใหม่ยังต้องพิสูจน์ว่ามีลักษณะแบบใด ถ้าผู้กู้จากโครงการ Microfinance ออกจากโครงการกลางคันค่อนข้างมาก การเปรียบเทียบระหว่างผู้กู้เก่ากับผู้กู้ใหม่จะได้ผลดังนี้คือ ถ้าครัวเรือนที่ร่ำรวย ออกจากโครงการค่อนข้างมาก ดังนั้นผู้ที่ได้รับเงินกู้ที่อยู่ในโครงการจะค่อนข้างยากจนกว่าระดับเฉลี่ย ดังนั้นจึงดูเหมือนว่าผู้ที่ได้รับเงินกู้ในโครงการ Microfinance มีระดับรายได้ที่แยกลง

⁴³ Karlan, Dean. "Microfinance impact assessments :The perils of using new members as a control group." *Journal of Microfinance* vol3(2):76-85,2001.

ซึ่งในความเป็นจริงไม่มีผลกระทบดังกล่าว ในทางตรงกันข้าม ถ้าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำออกจากการเป็นสมาชิกเป็นจำนวนมากผลกระทบที่ประเมินได้จะสูงกว่าความเป็นจริง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ โดยการประมาณการการออกจากโครงการกลางคันของผู้ที่ได้รับสินเชื่อเก่า รวมถึงการทำนายการออกจากการเป็นสมาชิกของผู้กู้รายใหม่และนำค่าทั้งสองนี้มาถ่วงน้ำหนักในการศึกษาต่อไป

จากการศึกษาผลกระทบจากโครงการ Microfinance เราสามารถทำให้ความเอนเอียง (Biases) ลดลงได้ โดยการเก็บข้อมูลในหลายจุดของเวลา ซึ่งความเอนเอียง (Biases) มักเกิดจากผู้เข้าร่วมโครงการ Microfinance ไม่ได้รับการสุ่มตัวอย่าง (Non Random Participation) โดยผู้เข้าร่วมโครงการ ต้องผ่านเกณฑ์ตามโครงการกำหนดไว้จึงจะได้เข้าร่วมโครงการ Microfinance และโครงการ Microfinance ไม่ได้จัดตั้งในพื้นที่แบบสุ่มตัวอย่าง (Non Random Program Placement) คือ โครงการ Microfinance ได้กำหนดว่าจะจัดตั้งโครงการ Microfinance ที่ใด ซึ่งปัญหาเหล่านี้ นำไปสู่ความเอนเอียง (Biases) ความเอนเอียง (Biases) อาจเกิดจากการละเลยตัวแปรบางตัว และตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาและค่อนข้างวัดยาก เช่น ความสามารถในการประกอบกิจการ และความสามารถในการเข้าถึงตลาด ในส่วนของการเลือกกลุ่มตัวอย่างนั้น การศึกษาในลักษณะนี้ มักเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้เข้าร่วมโครงการแบบสุ่ม โดยสุ่มจากรายชื่อที่ทางโครงการ Microfinance จัดให้ ส่วนวิธีในการเลือกกลุ่มควบคุมนั้น ใช้การสุ่มตัวอย่างจากผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ Microfinance ที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน โดยเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการได้โดยมีหลักเกณฑ์ ทางด้าน เพศ สาขารุรกิจ ทำเลที่ตั้งรวมถึงหลักเกณฑ์ในประเด็นที่ว่า ไม่เคยได้รับสินเชื่อจากสถาบันการเงินที่เป็นทางการ โดยดำเนินการธุรกิจไม่ต่ำกว่า 6 เดือน และไม่เคยถูกว่าจ้างให้ทำงานเต็มเวลาที่อื่น ใช้วิธีการศึกษา Differencing Method⁴⁴ ซึ่งได้ดัดแปลงตัวแปรให้เจาะจงการวัดในช่วงเวลาที่ t จากสมการ

$$Y_{ijt} = X_{ijt}\alpha + V_j\beta + M_{ijt}\gamma + T_{ijt}\delta + n_{ijt} \quad (2)$$

โดยที่ Y_{ijt} คือ ผลลัพธ์ระดับครัวเรือน (รายได้หรือกำไร) ของครัวเรือน i หมู่บ้าน j และเวลา t
 X_{ijt} คือ ลักษณะของครัวเรือนในช่วงเวลาที่ t

⁴⁴ Morduch, Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion, Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press, 2005

V_j คือ ตัวแปร Dummy ของหมู่บ้านซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา

M_{ij} คือ บุคคลเข้าร่วมโครงการกับไม่เข้าร่วมโครงการ

T_{ijt} คือ จำนวนสินเชื่อที่ได้รับหรือระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการ

สมการที่ (2) เป็นสมการที่ใช้วัดผลกระทบทางด้านรายได้และกำไร จากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance โดยดัดแปลงมาจากสมการที่ (1) ซึ่งละเลยตัวแปรในเรื่องความสามารถในการประกอบการ ความเข้าใจในธุรกิจ โดยตัวแปรเหล่านี้ไม่สามารถหาได้โดยง่าย ปัญหานี้สามารถแก้ไขได้โดยการใช้สมการที่เหมือนกับสมการที่ (2) แต่การศึกษาเป็นการศึกษาช่วงเวลา $t+1$ ⁴⁵ ดังนี้คือ

$$Y_{ijt+1} = X_{ijt+1}\alpha + V_j\beta + M_{ij}\gamma + T_{ijt+1}\delta + n_{ijt+1} \quad (3)$$

เมื่อได้ทำการศึกษาทั้งสองช่วงเวลาแล้ว นำทั้งข้อมูลทั้งสองช่วงเวลามาหาผลกระทบจากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance โดยใช้การประมาณค่าแบบ Estimating in Difference⁴⁶ โดยการประมาณค่าใช้ในสมการที่ (4) ในการประมาณค่า โดยสมการที่ (4) เกิดจากการนำสมการที่ (3) ลบสมการที่ (2) ดังนี้

$$\Delta Y_{ij} = \Delta X_{ij}\alpha + \Delta T_{ij}\delta + \Delta n_{ij} \quad (4)$$

โดย Δ แสดงถึงความแตกต่างของตัวแปร ระหว่างเวลาที่ t และ $t+1$

สมการที่ (4) เป็นสมการที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของข้อมูลในสองช่วงเวลา โดยสมการที่ (4) สามารถประมาณค่าผลกระทบ δ ได้คงเส้นคงวา จากที่ได้กล่าวข้างต้น การไม่สนใจตัวแปรบางตัวแปรนั้น ทำให้การศึกษผลกระทบของโครงการ Microfinance ออกมามีความไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้นการศึกษาในระยะต่อมาได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการใช้ตัวแปร Instrument Variable ซึ่งเป็นการควบคุมผลย้อนกลับทำให้ผลการศึกษาน่าเชื่อถือมากขึ้น

⁴⁵ Morduch,Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion,Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press,2005

⁴⁶ Morduch,Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion,Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press,2005

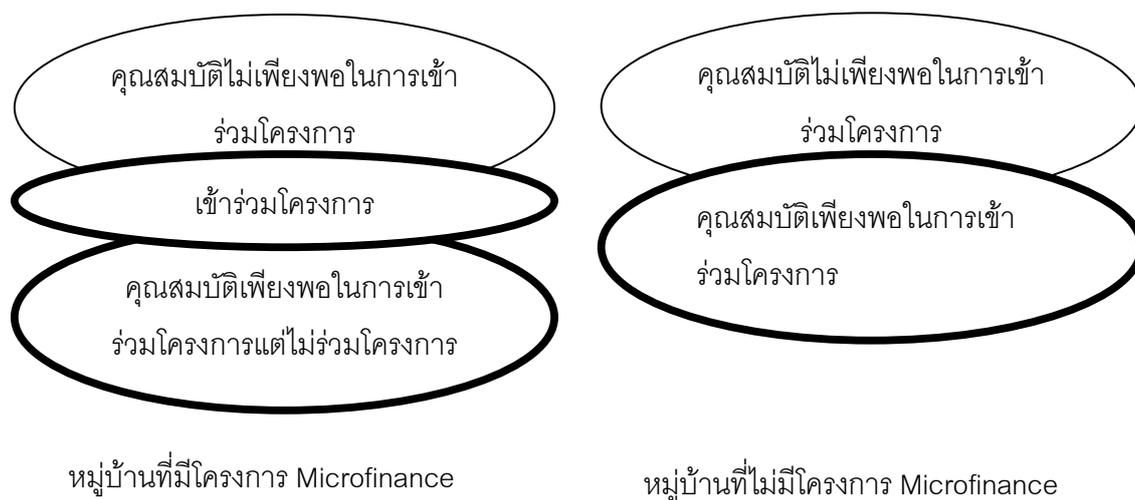
การสร้างตัวแปร Instrumental variables นั้น เป็นการศึกษาที่ใช้วิธี Quasi-Experiment⁴⁷ ซึ่งการสร้างตัวแปร Instrumental variables ทำให้ผู้วิจัยสามารถแก้ไขปัญหาการคลาดเคลื่อนของผลการศึกษา ที่มาจากการวัดและตัวแปรมีผลกลับไปกลับมาในสมการ และแก้ไขปัญหาคอมเพนเซชัน (Biases) อันเนื่องมาจากการละเลยตัวแปรบางตัวได้ วิธีการนี้จะเกี่ยวกับการหาตัวแปรเพิ่มเข้าไปในสมการ ที่อธิบายระดับสินเชื่อที่ได้รับ แต่ตัวแปรเหล่านี้ไม่ได้มีผลกับผลลัพธ์ โดยตัวแปรเหล่านี้สามารถทำให้อยู่ในรูปตัวแปร Instrument variables ตัวอย่างตัวแปร Instrument variables ได้แก่ อัตราดอกเบี้ย ซึ่งตัวแปรนี้สามารถอธิบายได้ว่าผู้ได้รับสินเชื่อต้องการสินเชื่อน้อยแค่ไหน ในขณะที่ตัวแปรตัวนี้ไม่สามารถอธิบายในเรื่องที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของรายได้โดยตรงอีกทั้งตัวแปรนี้ยังค่อนข้างผันผวนในแต่ละโครงการ Microfinance ที่มีอัตราดอกเบี้ยไม่เท่ากัน ดังนั้นการใช้ตัวแปร Instrumental variables จึงเป็นวิธีการศึกษาที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งแต่การหาตัวแปรที่น่าเชื่อถือค่อนข้างทำได้ยาก

งานศึกษาที่ใช้ตัวแปร Instrumental variables คืองานศึกษาของ Pitt และ Khandker (1998)⁴⁸ โดยงานศึกษานี้ได้ใช้ข้อมูลในปี 1991-1992 ซึ่งได้สำรวจครัวเรือน 1,800 ครัวเรือน ใน 87 หมู่บ้านในประเทศบังกลาเทศ หมู่บ้านส่วนใหญ่ได้รับบริการสินเชื่อก่อนเล็กน้อยมีเพียง 15 หมู่บ้านที่ไม่ได้รับบริการดังกล่าว ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบนั้น ได้ใช้ข้อมูล Cross Section และใช้วิธีการศึกษาทางสถิติขั้นสูง เพราะข้อมูลค่อนข้างจำกัดในการศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้ทำการแยกผู้หญิงกับผู้ชายออกจากกัน รวมถึงการแยกหมู่บ้านออกเป็น 2 กลุ่ม คือ หมู่บ้านที่มีโครงการ Microfinance (Treatment villages) กับหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการ Microfinance (Control villages)

⁴⁷ Morduch, Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion, Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press, 2005

⁴⁸ Pitt, Mark M. and Khandker, Shahidur R. "The Impact of Group- Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh : Does the Gender of Participants Matter?" Journal of Political Economy. vol 106, No.5, 1998

ภาพที่ 2.3
การจัดกลุ่มที่เหมาะสมในการวัดผลกระทบในโครงการ Microfinance

ที่มา: Morduch (2005)⁴⁹

งานศึกษาของ Pitt และ Khandker (1998)⁵⁰ ได้แบ่งกลุ่มการศึกษาอย่างชัดเจนดังภาพที่ 2.3 กล่าวคือในหมู่บ้านที่มีโครงการ Microfinance ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและเข้าร่วมโครงการกับผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมแต่ไม่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งอยู่ในกรอบเส้นหนาสีดำ ส่วนในกลุ่มหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการ Microfinance ได้แบ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการออกจากกลุ่มที่ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการ โดยในขั้นแรกผู้วิจัยได้เปรียบเทียบรายได้และตัวแปรอื่นๆ ระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการ Microfinance กับ ผู้ไม่เข้าร่วมในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการ Microfinance การเปรียบเทียบในลักษณะนี้อาจก่อให้เกิดความเอนเอียงในการคัดเลือก (Selection Bias) ซึ่งการแก้ปัญหานี้ ต้องทำการเปรียบเทียบโดยใช้วิธี Difference-in-Difference ซึ่งเป็นวิธีการที่ใน

⁴⁹ Morduch, Jonathan ;and Armenda'riz De Aghion, Beatriz. The Economics of Microfinance. MIT Press, 2005

⁵⁰ Pitt, Mark M. and Khandker, Shahidur R. "The Impact of Group- Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh : Does the Gender of Participants Matter?" Journal of Political Economy. vol 106, No.5, 1998

ขั้นตอนแรก เป็นการเปรียบเทียบในกลุ่มปฏิบัติการในเรื่องแตกต่างทางด้านรายได้ กำไร ระหว่างบุคคลที่ได้รับสินเชื่อกับบุคคลที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมที่จะได้รับสินเชื่อ ในกลุ่มควบคุมจะมีเป็นการเปรียบเทียบเช่นเดียวกับกลุ่มปฏิบัติการ ระหว่างบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่ได้รับสินเชื่อกับบุคคลที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมที่จะได้รับสินเชื่อ ในขั้นตอนที่สองเมื่อได้ข้อมูลความแตกต่างจากทั้งสองกลุ่มนำค่าที่ได้มาเปรียบเทียบกัน การประมาณค่าใช้วิธีการ Difference-in-Difference จะใช้สมการ Regression ในการประมาณค่าผลกระทบที่เกิดขึ้นดังนี้

$$Y_{ij} = X_{ij}\alpha + V_j\beta + E_{ij}\gamma + (T_{ij} * E_{ij})\delta' + n_{ij} \quad (5)$$

สมการ (5) เป็นสมการที่ใช้วัดผลกระทบทางด้านรายได้และกำไร จากการเข้าร่วม

โครงการ Microfinance เหมือนสมการที่ (1) เพียงแต่ต่างในตัวแปร 2 ตัว คือ

โดย E_{ij} คือ ตัวแปร Dummy ที่บอกลักษณะครัวเรือนที่เหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการหรือไม่

$E_{ij} = 1$ ก็ต่อเมื่อ ครัวเรือนมีคุณสมบัติที่จะเข้าร่วมโครงการ (ครัวเรือนที่อยู่ในกรอบหน้าสี

ดำทั้งกลุ่มหมู่บ้านที่มีและไม่มีโครงการ Microfinance)

$E_{ij} = 0$ ก็ต่อเมื่อ ครัวเรือนไม่มีคุณสมบัติที่จะเข้าร่วมโครงการ (ครัวเรือนที่ไม่อยู่ในกรอบ

หน้าสีดำทั้งกลุ่มหมู่บ้านที่มีและไม่มีโครงการ Microfinance)

T_{ij} คือ ตัวแปร Dummy ที่บอกลักษณะครัวเรือนที่ว่าอยู่ในกลุ่มหมู่บ้านใด

$T_{ij} = 1$ ก็ต่อเมื่อครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการ Microfinance

$T_{ij} = 0$ ก็ต่อเมื่อครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการ Microfinance

$T_{ij} * E_{ij}$ คือ ตัวแปร Instrument variable

ตัวแปร Dummies ระดับหมู่บ้าน T_{ij} เป็นเพียงการควบคุมสิ่งที่ไม่สนใจ แต่มีผลต่อครัวเรือนในหมู่บ้าน ซึ่งการจัดตั้งโครงการไม่ได้จัดตั้งโครงการแบบสุ่ม คือมีจุดมุ่งหมายที่จัดตั้งในพื้นที่นั้น กล่าวคือ โครงการมักจัดตั้งในหมู่บ้านที่มีความยากจนกว่าหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการ ทำให้การศึกษาในเรื่องผลกระทบอาจนำไปสู่การ Bias

ปัญหาอีกปัญหาหนึ่งที่นำไปสู่การเอนเอียง (Biases) คือ ตัวชี้วัดว่าบุคคลใดมีความเหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการได้ โดยงานศึกษาของ Pitt และ Khandker (1998)⁵¹ ใช้การถือครองที่ดินเป็นตัววัดความเหมาะสม โดยบุคคลที่เหมาะสมในการได้รับเงินกู้ต้องมีที่ดินไม่เกิน 0.5 เอเคอร์ ดังนั้นบุคคลที่อยากเข้าร่วมโครงการแต่มีที่ดินเกินกว่าจำนวนดังกล่าว อาจนำที่ดินไปขายเพื่อให้ตนมีความเหมาะสมในการเข้าร่วมโครงการ เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้สถานภาพการเข้าร่วมโครงการเปลี่ยนไป แต่งานศึกษานี้ ก็ให้เหตุผลว่าครัวเรือนจะไม่ขายที่ดินเพื่อให้ตัวเองเหมาะสมที่จะเข้าร่วมโครงการ แต่กลับกลายเป็นว่าการคัดเลือกผู้กู้ยืมไม่เข้มงวดในเรื่องการถือครองที่ดิน ทำให้บุคคลที่ได้รับเงินกู้กลับมีที่ดินสูงกว่าที่กำหนดไว้ ในขณะที่หมู่บ้านที่ไม่มีโครงการ Microfinance คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมที่จะได้รับเงินกู้ค่อนข้างเข้มงวดในเรื่องการถือครองที่ดิน การศึกษานี้เริ่มต้นใช้ตัวแปร Instrument Variable และประมาณค่าสมการที่ (5) โดยใช้วิธี OLS ในการประมาณค่านำไปสู่ปัญหาเพราะครัวเรือนที่ได้รับสินเชื่อมากมีความแตกต่างจากผู้ที่ได้รับสินเชื่อที่น้อยกว่า การใช้ตัวแปร Instrument variable ได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การประมาณค่า δ'' ซึ่งเป็นผลกระทบเฉลี่ยจากการได้รับสินเชื่อ

$$Y_{ij} = X_{ij}\alpha + E_{ij}\gamma + V_j\beta + C_{ij}\delta'' + n_{ij} \quad (6)$$

สมการที่ (6) เป็นสมการที่ใช้วัดผลกระทบทางด้านรายได้และกำไร จากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance โดยได้แก้ไขปัญหาในสมการที่ (5) ที่เกิดจากความแตกต่างของครัวเรือนจากการได้รับสินเชื่อจำนวนไม่เท่ากัน โดยในสมการที่ (6) มีตัวแปรดังต่อไปนี้

Y_{ij} คือ ผลกระทบระดับครัวเรือน(รายได้ หรือ กำไร) ของครัวเรือนที่ i หมู่บ้านที่ j

X_{ij} คือ ตัวแปรซึ่งแสดงลักษณะของครัวเรือน

V_j คือ ตัวแปร Dummy ซึ่งควบคุมลักษณะของหมู่บ้าน

C_{ij} คือ จำนวนเงินกู้ที่ได้รับ

⁵¹ Pitt, Mark M. and Khandker, Shahidur R. "The Impact of Group- Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh : Does the Gender of Participants Matter?" Journal of Political Economy. vol 106, No.5, 1998

จากการศึกษาของ Pitt และ Khandker (1998)⁵² ได้ข้อสรุปผลกระทบของโครงการ Microfinance ดังนี้คือ การบริโภคของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น โดยการบริโภคเพิ่มขึ้นทุก 18 Taka สำหรับทุก 100 Taka ที่ให้กับผู้หญิง และการบริโภคเพิ่มขึ้นทุก 11 Taka สำหรับทุก 100 Taka ที่ให้กับผู้ชาย ในเรื่องการศึกษาของบุตรผู้ที่เข้าร่วมโครงการนั้น เด็กผู้ชายมีการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น ส่วนเด็กผู้หญิงมีการศึกษาที่เพิ่มขึ้นก็ต่อเมื่อต้องเป็นผู้หญิงที่กู้เงินจาก Grameen bank เท่านั้น กล่าวคือ ถ้าผู้หญิงกู้เงินจากที่อื่น ลูกสาวจะมีการศึกษาที่ไม่เปลี่ยนแปลง ผลดังกล่าวไม่สามารถสรุปได้ว่า การประมาณค่าดังกล่าว ว่าทำไมสินเชื่อที่ให้กับผู้หญิงจึงมีผลกระทบมากกว่าสินเชื่อที่ให้กับผู้ชาย ซึ่ง Pitt และ Khandker ได้ตีความว่า สินเชื่อที่ให้กับผู้หญิงค่อนข้างน้อยกว่าที่ให้กับผู้ชาย ดังนั้นสินเชื่อที่ให้กับผู้หญิงค่อนข้างขาดแคลนเมื่อเทียบกับสินเชื่อที่ให้กับผู้ชาย ทำให้ผลตอบแทนต่อเงินกู้หน่วยสุดท้ายของผู้หญิงมีค่าที่สูงกว่าของผู้ชายนั่นเอง การศึกษาของ Pitt และ Khandker (1998) เน้นโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ซับซ้อนมาก สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการศึกษาวิธีนี้คือ การหาตัวแปร Instrument Variables ที่ถูกต้องเพื่อนำมาใช้ในสมการที่ (6) ซึ่งมีวิธีการหาได้ใน 2 วิธีด้วยกันคือ วิธีแรกทำโดยการใช้ Tobit equation ในการหาตัวแปรเพื่ออธิบายความต้องการสินเชื่อ เมื่อได้ตัวแปรเหล่านี้แล้ว จึงนำไปแทนค่าในสมการที่ (6) ต่อไป ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการที่ผลการประมาณค่ามีประสิทธิภาพ ซึ่งต่างจากวิธีที่ 2 คือ วิธี Two-Stage Least squares แม้ว่าการประมาณค่าแบบนี้มีความคงเส้นคงวา แต่การประมาณค่าให้ผลที่ไม่มีประสิทธิภาพเพราะมีค่า Standard Error ที่สูงนั่นเอง

งานศึกษาของสมเกียรติ และ อารียา (2549)⁵³ ได้ศึกษาในเรื่องของการประเมินกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาในเรื่องการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของประชาชน ซึ่งวิธีการศึกษาของงานวิจัยนี้สามารถแก้ปัญหาความเอนเอียงในการคัดเลือก(Selection Bias) โดยการใช้วิธีการแมทซิงด้วยการใช้

⁵² Pitt, Mark M. and Khandker, Shahidur R. "The Impact of Group-Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh : Does the Gender of Participants Matter?" *Journal of Political Economy*. vol 106, No.5, 1998

⁵³ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และ อารียา มนต์บุญเพิ่มพูน. "การประเมินกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของประชาชน." สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549

คะแนนความโน้มเอียง (Propensity Score Matching Method) ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นการจับคู่ผู้เข้าร่วมโครงการกับผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ จากกลุ่มเปรียบเทียบที่มีค่า Propensity Score ที่มีค่าใกล้เคียงกันมากที่สุด ยกเว้นการไม่คู่กัน วิธีการนี้ทำให้มั่นใจได้ว่าความแตกต่างของกลุ่มที่คู่กันกับกลุ่มผู้ไม่คู่กัน จากผลกระทบจากโครงการจริงๆ ในการหาค่า Propensity Score นั้นสามารถทำได้โดยการใช้ Probit หรือ Logit regression ทั้งนี้หากสามารถกำหนดตัวแปรมาใช้คำนวณค่า Propensity Score ได้อย่างเหมาะสม จะทำให้วิธีการแมทซิงแบบ PSM ช่วยให้ตัวแปรต่างๆของกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการมีค่าใกล้เคียงกับตัวแปรกลุ่มเปรียบเทียบหรือ เกิดความสมดุล (Balance) ของตัวแปรต่างๆทั้งสองกลุ่มนั่นเอง

เมื่อได้ทำการแมทซิงแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่สนใจระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการกับผู้ไม่เข้าร่วมโครงการที่จับคู่กันซึ่งผลต่างผลลัพธ์นี้ เรียกว่า ผลกระทบโดยเฉลี่ยของโครงการที่มีต่อผู้เข้าร่วมโครงการ (Average Treatment effect for the treated หรือ ATT) โดยค่า ATT คำนวณโดยนำผลต่างของผลลัพธ์เฉพาะของผู้เข้าร่วมโครงการเปรียบเทียบกับกรณีที่มีและไม่มีโครงการ หาดด้วยจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด ซึ่งในความเป็นจริง การศึกษาผลลัพธ์ของผู้กู้เงินในโครงการในกรณีที่ไม่มีโครงการไม่สามารถทำได้ วิธีที่ดีที่สุด คือ การหากลุ่มเปรียบเทียบที่มีลักษณะใกล้เคียงกับผู้กู้มากที่สุด ยกเว้น การเข้าร่วมโครงการมาเปรียบเทียบ

การศึกษาในบทนี้ ทำให้มองเห็นภาพของ Microfinance ว่าเป็นการดำเนินงานทางการเงินในการให้ความช่วยเหลือบุคคลที่มีรายได้น้อยและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีกิจกรรมทางการเงิน คือ การให้สินเชื่อ การรับฝากเงิน การประกันภัย และการอบรมความรู้ โดยการดำเนินการดังกล่าวเป็นการแก้ไขปัญหาความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสาร ทำให้กลุ่มบุคคลผู้มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงการบริการทางการเงิน ในส่วนสุดท้ายของบทนี้ยังได้กล่าวถึงการวัดผลกระทบจากการเข้าร่วมโครงการ Microfinance โดยได้สรุปถึงตัวแปรที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ โดยตัวแปรเหล่านี้ จะประกอบด้วย ตัวแปรที่วัดได้ เช่น อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ตัวแปรที่วัดไม่ได้จะประกอบด้วย ความสามารถในการประกอบการ ความมุ่งมั่นที่ไปสู่จุดหมายทางธุรกิจ ความสามารถในการบริหารจัดการ ในส่วนตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ ภาวะเศรษฐกิจ ลักษณะหมู่บ้าน เป็นต้น ในประเด็นนี้ยังมีการกล่าวถึงวิธีการศึกษารวมถึงอุปสรรคในการศึกษา ในบทต่อไป จะอธิบายถึงแนวคิดทางทฤษฎีและวิธีการศึกษาในงานวิจัยนี้